

Вікторія Степаненко
(Переяслав-Хмельницький)

ТРАНСФОРМАЦІЇ КАРАЛЬНИХ ОРГАНІВ РАДЯНСЬКОЇ УКРАЇНИ В УМОВАХ СОЦІАЛЬНИХ ЗМІН І ПОЛІТИЧНИХ ПРОЦЕСІВ 1920-1930-х рр.

У статті розглянуто найважливіші складники трансформації каральних органів радянської України в умовах соціальних змін і політичних процесів 1920-1930-х рр., відслідковуються механізми функціонування каральних органів та формування органів позасудових репресій. В умовах сучасних соціально-політичних трансформацій важливим є історичний досвід минулого.

Метою дослідження є комплексний аналіз ідейно-правового підґрунтя, наслідків політичного терору та розгляд форм каральних заходів відповідних органів радянської України у 1920-1930 рр. Під час написання статті використані загальнонаукові методи (аналізу і синтезу) та історичні (проблемно-хронологічний).

Серед цілого комплексу проблем, що вивчаються у системі тоталітарного суспільства, вдалося виокремити найбільш актуальні, вивчення яких дає змогу проаналізувати тоталітарний режим та інструмент його репресивної діяльності – каральні органи, продуктом яких стали політичні репресії, що відчутно вплинули на українське суспільство 1920-х – 1930-х рр. У наш час, досліджуючи найскладніші періоди історії, слід відповідально і зважено, аргументовано і толерантно підійти до складних тем періоду утвердження тоталітаризму в радянській Україні.

Досвід минулого актуальний під кутом зору з'ясування того, які саме елементи радянської системи, насамперед у каральних органах, збереглися й досі, незважаючи на всеохоплюючі процеси демократизації держави, і від чого ми маємо рішуче відмовитися, відбудовуючи європейське нормативно-правове поле.

Ключові слова: репресії, терор, каральні органи, більшовики, тоталітарна система, позасудові органи, влада, пропаганда, суспільство.

На початку 1920-х рр. органи ВУНК, ДПУ, НКВС УСРР активно залучалися до здійснення політики держави шляхом усунення, а часто – знищення опонентів влади, насамперед незадоволеного реформами мітингуючого населення. Вивчення і аналіз партійно-радянської діяльності, яка була спрямована на ідеологічне обґрунтування та забезпечення проведення політичних репресій проти всіх верств суспільства радянської України, дозволяє поглибити знання про складне суспільно-політичне життя нашої країни 1920-1930-х рр. У статті робиться спроба проаналізувати найважливіші складники становлення тоталітарної системи в радянській Україні даного періоду під кутом зору формування і «вдосконалення» роботи каральних органів. Окрім того, метою дослідження є розкриття внутрішніх механізмів функціонування каральних органів та створення механізму позасудових репресій. Діяльність каральних органів радянської України розглядається на тлі масштабних соціально-політичних змін 1920-1930-х рр.

Проблематиці становлення тоталітарної системи в Радянській Україні 1920-1930-х рр., а також діяльності репресивних органів низку праць присвятили С. Білокінь, Б. Бажанов, В. Коцур, В. Брачев, Ю. Шаповал, І. Терлюк та ін.

Відомо, що утвердження комуністичної тоталітарної системи проходило одночасно зі становленням самої радянської держави, проте 20-30-і рр. XX ст. стали часом, коли тоталітарна система оформилася остаточно і сповна зреалізувала свій антидемократичний

«потенціал». З другої половини 1920-х рр. комуністична партія монополізувала в своїх руках усю владу в країні, перетворюючись на державну партію, використовуючи масовий терор як засіб управління. Для здійснення «ефективного» державного управління більшовицькі спецслужби збирали й систематизували отримані відомості про населення. На основі цього було здійснено соціальну революцію в СРСР: детально продуману систему обліків, анкетування, паспортизації і переписів населення. Ідучи цим шляхом, влада заклала в загальнодержавних масштабах всеохопну й доволі точну інформаційну управлінську базу, яка віддзеркалювала кількісний і якісний склад населення, головним чином міського, передусім чоловічого. Загалом, держава отримала досить повну характеристику населення. Арешти проводилися на основі саме цієї інформації, яку збирали невідомі «бійці невидимого фронту».

Коли дитина семи років вступала до середньої школи, на неї заводили першу в її житті справу. Згодом громадянинові СРСР доводилося заповнювати безліч найрізноманітніших анкет, що становили собою самообмови. Під загрозою покарання за неправдиві відповіді від кожної людини вимагали відомостей, «чи є родичі за кордоном», «чи був репресований хто-небудь із родичів», «чи перебували на тимчасово окупованій території» тощо. Спочатку найнебезпечніше питання стосувалося «соціального походження», що визначало всю подальшу долю людини.

Здебільшого методами анкетування влада здійснювала соціологічне дослідження великих масивів населення. Окрім того, шляхом індивідуального анкетування контролювали внутрішню ситуацію в країні чи окремих регіонах. Наприклад, деякі анкети містили такі пункти: місце народження (пункт 14-й першої анкети) і дата народження (пункт 6-й) перенесені з відповідних місць, щоб заплутати людину, не дати їй розібратися, які питання тут важливі, які другорядні. Тим часом анкета являє серйозну теоретичну основу. Інтерес до того, чому дорівнювала вартість нерухомості родини (пункт 15-й) виразно перегукується з тезою «Буття визначає свідомість». Разом з тим, ніби далеко поза рамки марксистсько-ленінської теорії виходить інтерес до національності дружини (пункт 2-й першої анкети). Цікавість до «настроїв» (пункти 11-й і особливо 22-й другої анкети) дає змогу серйозно ставитися до звинувачень у шпигунстві, що їх висували «органи» перед людьми, які листувались з адресатами за кордоном і мимоволі характеризували при цьому ці самі «настрої» всередині країни. Не можна не припустити, що чистка, проведена невдовзі в армії, могла базуватися на серйозних інформаційних підставах. Складається враження, що така виробленість питань утворилася внаслідок багаторічних теоретико-методичних зусиль сталінських «особистів». Насправді ж, зазначена анкета зберігається в груповій справі тютюниківців К. Ковеля та Г. Немоловського, ув'язнених в листопаді 1921 р., при В. Леніні [2, с. 184-186].

Колишній секретар Сталіна Б. Бажанов, який виїхав з СРСР за кордон, описував цю практику: «Поки триває з'їзд, мандатна комісія провадить статистичну роботу аналізу анкет і наприкінці з'їзду робить доповідь: у з'їзді брало участь стільки-то делегатів, стільки-то чоловіків, стільки-то жінок; за соціальним походженням делегати поділяються так і так; за віком; за партійним стажем; і так далі, і так далі. Усі делегати розуміють необхідність докладних анкет, які вони заповнювали» [1, с. 127-128].

Тим часом з анкетами проводилися цікаві маніпуляції. Наприклад, хтось із делегатів, викреслюючи ім'я Сталіна, дописував свого кандидата. Спеціальний чекістський графолог вишукував за анкетами, кому персонально належить почерк.

У першу чергу здійснювався облік неблагонадійних, дані про яких класифікувалися за забарвленням («Укр. КР», «укр. громадськість», «російська інтелігенція», «ПСР») і категорією (наприклад, «актив»). Такий облік проводився у різних відділах ГПУ–НКВД, а відомості про людей збиралися в УСО (обліково-статистичний відділ). Маємо відомості про реєстрацію в Окремому відділі УВО та ГПУ, Київському окружному відділі ГПУ УСРР тощо. Коли на підставі оперативного обліку приймалося рішення про

ліквідацію агентурної розробки, це означало завести слідчу справу або, на професійному арго, «зняти» відповідну кількість контрреволюційного елементу. Приймаючи постанову про заведення справи-формуляра на колишнього голову Центральної Ради, академіка М. Грушевського, помічник уповноваженого 1-ї групи контррозвідувального відділення Київського губвідділу ГПУ Г. Еймонтов 20 березня 1924 р. писав: «[...] узяти гр. Грушевського М.С. на облік неблагонадійних, віднісши його до групи української контрреволюції, забарвлення лівого, і завести на нього справу-формуляр для подальшої розробки наявних відомостей» [6, с. 133].

Дотримуючись марксистських постулатів, згідно з якими людина – лише продукт свого середовища, більшовики карали вже за саму приналежність до небажаного соціального середовища – нехай навіть такого невизначеного, як «буржуї» та «куркулі». У країні винищували провідний прошарок, місце якого повинні були зайняти декласовані представники суспільних низів.

Орієнтовані на марксистсько-ленінське вчення про класову боротьбу, чекісти «дбали» передусім про відповідні категорії населення («куркулі, кол. білі, кол. поліцейські чини, священослужителі, кол. есери»). Їх обліковували, а потім, за командою згори, арештовували. Оскільки вважалося, що дрібнобуржуазні верстви міста й села, стара інтелігенція, «нова буржуазія» втілюють дрібнобуржуазну ідеологію, соціальні інтереси відповідних прошарків повинні були адекватно відбивати політичні партії. Отже, з часу становлення тоталітарного режиму простежується переслідування членів інших політичних партій, термін давності для яких був необмеженим.

Так, еміграційний публіцист В. Гришко не міг збагнути, чому його батькові ставили в провину, що він був петлюрівським офіцером. Адже «був він таким аж у 1918 р., а знищили його за те, промучивши все життя, аж через двадцять років». Під час арешту (1931 р.) академік С. Платонов запитав: «Якщо ми злочинці, чому ж ви нас тринадцять років не арештовували?» Слідчий ОГПУ А. Стромін пояснив ученому: «Тоді ще вам зміна не виросла» [3, с. 123].

Маємо чимало свідчень про колишніх українських есерів, есдеків, представників інших партій, що на середину 1930-х рр. уже давно відійшли від політичної діяльності, водночас зазнавши політичних переслідувань. Мемуарист Г. Костюк, колишній в'язень, назвав конкретних людей, чия провина полягала в тому, що десь у 1923-27 роки вони підписали якусь заяву. «І тільки. Але тепер вони всі тут» [5, с. 510]. Мемуарист далі продовжує: «Студент останнього курсу Київського політехнічного інституту Григорій Китайнер підтвердив мені цілковито цю версію. Він сам ще 1926 року належав до комсомольської троцькістської групи, але пізніше відійшов. Працював. З 1930 року вчився. Не мав жодних зауважень чи попереджень. І все ж таки, на початку лютого його арештували як... троцькіста» [4, с. 39].

Зареєстрованих в подібних картотеках людей було ліквідовано за наказом Єжова № 00698 від 28 жовтня 1937 року:

«З метою припинення всієї контрреволюційної, шпигунської, терористичної, диверсійної діяльності на території СРСР [...]

Водночас посилювався нагляд за дипломатичними представництвами, через окремих представників яких японська, німецька, італійська та польська розвідки також ведуть контрреволюційну роботу на території СРСР (фінських, австрійських, балканських, скандинавських та інших країн)» [5, с. 510-511].

Загальносоюзний НКВС (після прийняття Конституції СРСР 1936 р. НКВС СРСР став Союзно-республіканським комісаріатом) і за характером діяльності, і за структурою, істотно відрізнявся від раніше існуючого. Його було звільнено від невластивих йому функцій з керівництва роботою місцевих Рад, а також з керівництва комунальним господарством. Завданнями НКВС визначалися: забезпечення революційного порядку та державної безпеки, охорона соціалістичної власності, ведення актів громадського стану, прикордонна охорона.

НКВС очолив систему виправно-трудових установ, до його структури входило Головне управління таборів (рос. – ГУЛАГ), створене ще 1930 р. Для виконання покладених завдань у структурі НКВС були утворені, крім головних управлінь (ГУ) державної безпеки (ГУДБ) та робітничо-селянської міліції (ГУРСМ), такі головні управління: пожежної охорони, прикордонної охорони, адміністративно-господарче, виправно-трудових таборів та трудових поселень, а також відділ ЗАГСу. До того ж, практично відразу зі створенням організаційно-структурна побудова НКВС розширювалася. До його складу з інших апаратів-державного управління почали передаватися підрозділи, що здійснювали керівництво галузями, які мали важливе народногосподарське та мобілізаційно-оборонне значення.

Саме цим пояснюють появу в 1935-1936 рр. у структурі центрального апарату НКВС УРСР Палати Управління мір та ваги, Відділу державної зйомки та картографії, Головного управління шосейних та фунтових доріг і автомобільного транспорту (Главдортранс). Місцевими органами НКВС були обласні управління, міські та районні відділи (відділення). Вони створювалися при відповідних радах депутатів трудящих і підпорядковувалися лише НКВС. Така лінійна підпорядкованість зберігалася до середини 1950-х рр.

Структура НКВС насамперед визначалася покладеними на нього завданнями здійснення всеохоплюючого (тобто тотального) контролю за поведінкою та діяльністю людей. Звідси, визначальною складовою Наркомату було Головне управління державної безпеки. Перед ГУДБ ставилися завдання охопити своєю увагою («обслуговуванням») практично всі без винятку сфери політики, економіки, освіти, науки, культури і навіть спорту. Очевидно, саме тому структура ГУДБ зазнавала особливо частих змін. Лише у 1938 р. ЦВК та РНК СРСР прийняли чотири постанови, котрі регламентували структурну реорганізацію ГУДБ, як основної складової структури НКВС. Тоді, наприклад, з республіканського підпорядкування були виведені підрозділи державної безпеки, що здійснювали агентурний нагляд за найбільш важливими, стратегічними напрямками у сфері економіки та будівництва армії. Про виняткове становище ГУДБ в системі органів НКВС УРСР свідчить, зокрема, той факт, що майже всі структурні підрозділи НКВС та його місцеві апарати очолювали співробітники держбезпеки. Наприкінці 1936 р. з конспіративною метою було введено цифрове позначення відділів ГУДБ та відповідних їм відділів УДБ в республіканських та обласних НКВС. Зокрема, співробітники 6-го відділу Головного управління державної безпеки вели спостереження за діяльністю міліції, військкоматів, пожежної охорони. Тотальний контроль за поведінкою та настроями населення здійснював секретно-політичний відділ.

Головними відділами ГУРСМ УРСР були такі: карного розшуку, боротьби з розкраданням соціалістичної власності (рос. – БХСС), служби і бойової підготовки, паспортно-реєстраційний, державної автоінспекції (березень 1936 р.). Правова регламентація діяльності останньої відбулася 3 липня 1936 р., коли уряд СРСР затвердив «Положення про ДАІ». Згідно з ним, підрозділи ДАІ мали виконувати функції обліку автотранспорту, боротьби з аваріями, нерациональним використанням транспорту та нагляду за підготовкою шоферських кадрів. У середині 1930-х рр. на республіканський НКВС було покладено функції, які до того виконували інші державні органи. 26 жовтня 1935 р. у відання НКВС було передано іноземні відділи (столи) місцевих виконкомів, які структурно ввійшли до апаратів міліції. На них покладалась функція реєстрації іноземців, надання дозволу на проживання, здійснення прописки та виписки іноземців, ведення обліку дипломатичного та консульського корпусу, контроль пересування іноземців країною і нагляд за ними, контроль за виїздом радянських громадян за кордон та їхнім поверненням. 21 липня 1935 р. уряд СРСР поклав на органи внутрішніх справ обов'язок видавати дозвіл на відкриття майстерень для виготовлення печаток і штампів, виробництва штемпельної мастики та чорнил за спеціальною рецептурою. Розширилися права НКВС і в галузі дозвільної системи. Так, з травня 1935 р. до об'єктів дозвільної системи, окрім вогнепальної зброї, додалася холодна зброя.

У червні 1937 р. до структури НКВС увійшла залізнична міліція. Її республіканський апарат управління (відділ залізничної міліції Управління РСМ НКВС УРСР) складався з трьох відділень, що здійснювали охорону громадського порядку, боротьбу з розкраданням соціалістичної власності та злочинністю. Периферійні органи (дорожні відділи), які організовувались у пунктах дислокування управління доріг, склалися зі шляхових, лінійних відділів та пунктів. Окремий напрям у роботі міліції становили дитяча безпритульність, а також злочинність неповнолітніх. У відділеннях міліції були організовані дитячі кімнати; взагалі, діяльність міліції в цьому напрямі була доволі результативною.

З утворенням НКВС СРСР до його компетенції був переданий механізм позасудової репресії. Замість скасованих після ліквідації ОДПУ Особливої наради та судової колегії ОДПУ, наділених правом застосування усіх заходів кримінального покарання, включаючи розстріл, було утворено новий позасудовий орган під уже відомою назвою. Постановою ЦВК СРСР «Про Особливу нараду при Народному комісаріаті Союзу РСР» (5 листопада 1934 р.) при наркомі внутрішніх справ та під його ж головуванням утворювалася «Особлива нарада» зі значними повноваженнями, якій надавалося право здійснювати в адміністративному порядку висилку (заслання), ув'язнення у виправно-трудових таборах строком до п'яти років, висилку за межі СРСР іноземців. До складу Особливої наради входили заступники наркома, уповноважені Наркомату по РСФРР, начальник ГУРСМ, нарком внутрішніх справ союзної республіки, на території якої було порушено справу. Обов'язковою визнавалася участь у засіданнях Особливої наради Прокурора СРСР чи його заступника, який мав право опротестовувати її рішення до Президії ЦВК СРСР. До того ж, надзвичайні повноваження Особливої наради постійно розширювались аж до застосування вищої міри покарання.

Органи, які здійснювали позасудові репресії, існували не лише в центральному апараті НКВС. На місцях розгляд кримінальних справ у позасудовому порядку продовжували здійснювати «трійки», до складу яких поряд з начальниками місцевих апаратів державної безпеки входили представники обкому (райкому) партії, виконавчого комітету. Склад кожної «трійки» затверджувався колегією ОДПУ (НКВС) [7, с. 405].

Нові «трійки», а пізніше – «двійки», що вирішували долі репресованих за списками, були організовані НКВС СРСР у травні 1935 р. при республіканських і обласних управліннях НКВС. На підставі їх рішень відбувалася розправа над людьми без юридичної аргументації обвинувачення, наведення будь-яких обґрунтованих мотивів і доказів. Існував і порядок розгляду справ без виклику звинуваченого та свідків до суду так званою «вищою двійкою» у складі Голови Верховного Суду СРСР та Прокурора СРСР. Постанови цього органу за наявності підстав могли скасовуватись і переглядатись Пленумом Верховного Суду СРСР. У зв'язку з проведенням 1937 р. органами НКВС УРСР масових каральних операцій списки осіб, що підлягали репресіям, розглядались також «двійками», до складу яких входили нарком внутрішніх справ і прокурор республіки (в областях – начальник УНКВС і прокурор області).

Переломним щодо повної централізації репресивно-каральної системи став 1934 р., коли був утворений загальносоюзний НКВС, до якого замість ліквідованого ОДПУ увійшло новоутворене Головне управління державної безпеки. В Україні також було утворено НКВС, який реально ніколи не був республіканським, а однією з філій центрального загальносоюзного репресивного апарату. З утворенням НКВС СРСР при ньому було відновлено діяльність позасудового органу – «Особливої наради» з широкими каральними повноваженнями. На місцях, як і раніше, діяли «спеціальні трійки», які також не зважали на норми судочинства [7, с. 503].

Отже, комуністична партія була осердям тоталітарного режиму в СРСР-УРСР. Через організацію партійних осередків на підприємствах і організаціях компартія контролювала всі сфери життя суспільства. Усі зусилля партійних органів, а також одержавлених

громадських (профспілкових, комсомольських та ін.) організацій були націлені на безумовне виконання планових завдань у промисловості та сільському господарстві. Впровадження політики «одержавлення» громадських організацій шляхом передачі їм важливих функцій державних органів мало сприяти досягненню, з одного боку, повного контролю правлячої верхівки над державним апаратом, з іншого – повністю підпорядкувати собі суспільно-політичну діяльність населення.

Формування в країні тоталітарно-репресивної системи опиралося в основному на каральні органи держбезпеки, внутрішніх справ і міліції. Їх діяльність підлягала дедалі більшій централізації, а повноваження, особливо органів держбезпеки, розширювалися. Судовий розгляд кримінальних справ було замінено адміністративним порядком рішень. Фактично органи НКВС (НКДБ) УРСР мали найважливіші карально-репресивні повноваження, що дало змогу чекістам перейти до більш масових і значно суворіших форм боротьби з «ворогами народу». На практиці утвердилася діяльність органів позасудових репресій – «трійок» та «двійок», які вирішували долі репресованих за списками. Усе це призвело до розкручування механізму тоталітарних репресій в радянській Україні в 1930-х рр.

ДЖЕРЕЛА І ЛІТЕРАТУРА

1. Бажанов Б.Г. Воспоминания бывшего секретаря Сталина / Б.Г. Бажанов. – СПб., 1992. – 138 с.
2. Білокінь С.І. Масовий терор як засіб державного управління в СРСР (1917-1941 рр.): Автореф. дис... д-ра іст. наук: 07.00.06 / С.І. Білокінь; НАН України. Ін-т укр. археографії та джерелознавства ім. М.С. Грушевського. – К., 2000. – 448 с.
3. Брачев В.С. Сергей Федорович Платонов / В.С. Брачев // Отечественная история. – 1993. – № 1. – С. 111-128.
4. Дойков Ю.В. «Шпионы» на конвейере / Ю.В. Дойков // Посев. – 1997. – № 5. – С. 38-40.
5. Костюк Г.О. Зустрічі і прощання: Спогади / Г.О. Костюк. – Кн. I. – Едмонтон: КІУС, 1987. – 743 с.
6. Пристайко В.І. Михайло Грушевський і ГПУ–НКВД / В.І. Пристайко, Ю.І. Шаповал. – К.: Україна, 1996. – 335 с.
7. Терлюк І.Я. Історія держави і права України / І.Я. Терлюк. – К.: Атіка, 2011. – 944 с.

REFERENCES

1. Bazhanov B.G. Vospominaniya byvshego sekretarya Stalina / B.G. Bazhanov. – SPb., 1992. – 138 s.
2. Bilokin S.I. Masovyy teror yak zasib derzhavnoho upravlinnya v SRSR (1917-1941 rr.): Avtoref. dys... d-ra ist. nauk: 07.00.06 / S.I. Bilokin; NAN Ukrayiny. In-t ukr. arkhеоhrafii ta dzhereloznavstva im. M.S. Hrushevskoho. – K., 2000. – 448 s.
3. Brachev V.S. Sergey Fedorovich Platonov / V.S. Brachev // Otechestvennaya istoriya. – 1993. – № 1. – S. 111-128.
4. Doykov Yu.V. «Shpiony» na konveyere / Yu.V. Doykov // Posev. – 1997. – № 5. – S. 38-40.
5. Kostyuk H.O. Zustrichi i proshchannya: Spohady / H.O. Kostyuk. – Kn. I. – Edmonton: KIUS, 1987. – 743 s.
6. Prystayko V.I. Mykhaylo Hrushevskyy i HPU–NKVD / V.I. Prystayko, Yu.I. Shapoval. – K.: Ukrayina, 1996. – 335 s.
7. Terlyuk I.Ya. Istoriya derzhavy i prava Ukrayiny / I.Ya. Terlyuk. – K.: Atika, 2011. – 944 s.

Степаненко В. Трансформации карательных органов советской Украины в условиях социальных изменений и политических процессов 1920-1930-х гг.

В статье рассмотрены важнейшие составляющие трансформации карательных органов советской Украины в условиях социальных изменений и политических процессов 1920-1930-х гг., отслежены механизмы функционирования карательных органов и формирования органов внесудебных репрессий. В условиях современных социально-политических трансформаций важным является исторический опыт прошлого.

Целью исследования является комплексный анализ идейно-правовой основы, последствий политического террора и рассмотрение карательных мер соответствующих органов советской Украины в 1920-1930 гг. При написании статьи использованы общенаучные методы (анализа и синтеза) и исторические (проблемно-хронологический).

Среди целого комплекса проблем, изучаемых в системе тоталитарного общества, удалось выделить наиболее актуальные, изучение которых позволяет проанализировать тоталитарный режим и инструмент его репрессивной деятельности – карательные органы, продуктом которых стали политические репрессии, ощутимо повлиявшие на украинское общество 1920-х – 1930-х гг. В настоящее время, исследуя сложные периоды истории, следует ответственно и взвешенно, аргументированно и толерантно подойти к сложным темам периода утверждения тоталитаризма в советской Украине.

Опыт прошлого актуален с точки зрения выяснения того, какие элементы советской системы, прежде всего в карательных органах, сохранились до сих пор, несмотря на комплексные процессы демократизации, и от чего мы должны решительно отказаться, восстанавливая европейское нормативно-правовое поле.

Ключевые слова: репрессии, террор, карательные органы, большевики, тоталитарная система, внесудебные органы, власть, пропаганда, общество.

Stepanenko V. Transformation of the punitive organs of the Soviet Ukraine in terms of social changes and political processes 1920-1930's.

In the article the major constituents of transformation of punitive organs of Soviet Ukraine are considered in the conditions of the social changes and political processes of 1920-1930's. The mechanisms of functioning of punitive organs and forming of organs of extra-judicial repressions are watched. In the conditions of modern social and political transformations it is important to appeal to historical experience of the past.

The purpose of the research is a comprehensive analysis of the ideological and legal basis, the effects of political terror and consideration forms of punitive measures and the punitive organs of the Soviet Ukraine 1920-1930's. During the article preparation general scientific methods (analysis and synthesis) and historical (problem-chronological) were used.

Among a range of problems studied in the system of a totalitarian society it was able to single out the most current, all of which makes it possible to analyze the totalitarian regime and its repressive activity tool – punitive organs, which were the product of political repression, which significantly affected the Ukrainian society 1920 – 1930 years. Nowadays, exploring the most difficult periods of history, should be responsible and balanced, reasoned and tolerant approach to complex topics period of consolidation of totalitarianism in the Soviet Ukraine 1920-1930's.

Past experience is relevant from the point of view of finding out which elements of the Soviet system, especially in the repression remained still, despite the comprehensive democratization of the state, from what we should resolutely refuse, restoring European legal framework.

Keywords: repression, terror, punitive organs, the Bolsheviks, the totalitarian system, extra-judicial bodies, power, propaganda, society.

Одержано 4.11.2014.